

Hallands Natur

2012

Innehåll

- 3 Ginstpriset 2011
Verksamhetsberättelse
- 4-10 Kretsaktiviteter 2011
- 10-19 Artiklar
 - 10-11 Naturvägledning
 - 12-13 Fladdermöss
 - 14-15 Fåglar
 - 16-18 Stenhuggeri
 - 18 Jordbruksmark
 - 19 En rysare
- 20-23 Kretsprogram 2012
- 24 Inbjudan till länsstämma

Riksstämman i Halland!

I år, närmare bestämt den 15 till 17 juni, håller Naturskyddsföreningen sin riksstämman i Halland. Strandbaden i Skrea är lokal för den formella delen av stämman. Här kommer motioner och propositioner att behandlas. Nya ledamöter eller ledamöter för omval kommer att väljas till riksstyrelse för de kommande två åren. Stämman är med andra ord en viktig del i föreningens verksamhet och det organ som pekar ut färdriktningen.

För kretsarna och länsförbundet i Halland är också riksstämman ett viktigt inslag.

Vi har möjlighet att visa upp Hallands vackra natur för stämmodeltagare från hela landet. Ambitionen är att under ett par dagar efter den formella delen av stämman visa såväl kust som inland. I planeringen ingår också ett besök på vår egen fastighet Björkelund där sedan ett antal år tillbaka pågår ett mycket intressant projekt. Skapandet av en

Tommie Fagerberg. Bild: Elisabeth Fagerberg

ursprunglig ginsthed ersätter där en tidigare grandominerad del av fastigheten allt i syfte att stärka den biologiska mångfalden.

Vi har vidare möjlighet att ta del av och diskutera frågor som berör vårt län som exempelvis strandskydd och vindkraft.

Halland har tidigare stått som värd för riksstämman men man får gå så långt tillbaka som 1979 då stämman hölls i Halmstads kommun.

Tommie Fagerberg
Ordförande i Hallands Naturskyddsförening

Hallands Naturskyddsförening

Med sina kretsar hade 5958 medlemmar 2011, vilket är ca 2% Hallands befolkning.

Kungsbacka Naturskyddsförening	1632
Falkenbergs Naturskyddsförening	879
Halmstads Naturskyddsförening	1769
Naturskyddsföreningen i Varberg	1015
Naturskyddsföreningen i Södra Halland	465
Naturskyddsföreningen i Hylte	198

Naturskyddsföreningen

Ge oss kraft
att förändra
Pg.90 1909-2

Hallands Natur

Utgivningsav: Hallands Naturskyddsförening

Redaktörer:

Anders Tullander, Per-Ola Svensson

Ansvarig utgivare:

Tommie Fagerberg, tel 035-395 71
e-post tommie.fagerberg@snf.se

www.naturskyddsforeningen.se/halland
Där kan även äldre HallandsNatur läsas.

Artikelförfattarna bär själva ansvaret för korrektheten och den faktamässiga riktigheten i sina artiklar.

Layout: Willy Johansson, Jako Tryckeri AB

Tryck: Jako Tryckeri AB, 0345-20470

Hallands Natur är tryckt på Munken Lynx (FSC)

Omslagsbild: Knubbsäl, foto Thomas Andersson
ur boken Tidvatten, dagbok från Kattegatts kust, kan beställas på www.utteros.se.

GINSTPRISET från Hallands Naturskyddsförening för 2011

Ginstpriset 2011 tilldelas Kjell Georgsson för hans mångåriga insatser för halländsk naturvård.

Kjell har varit en av dem som var drivande i det omfattande arbetet med att ta fram bokverket Hallands Flora. Han startade och organiserade det viktiga arbetet med floraväxteriet i Halland och idag är han även en av Hallands flitigaste rapportörer på artportalen.se. Han har en mycket gedigen och bred kunskap inom naturområdet och är en god pedagog som kan väcka intresse för naturen. På kvicka fötter guidar han både stora och små och delar gärna med sig av sina kunskaper till skolelever, studenter, ideella föreningar och i andra sammanhang. Samtidigt är Kjell en ödmjuk person som inte försöker briljera med sina kunskaper. Han är inte heller främmande för att handgripligen ta itu med praktiskt naturvårdsarbete vid exempelvis vårbränning av hedar.

Allt som allt gör detta Kjell till en respekterad förgrundsfigur för naturvården i Halland.

Ginstpriset delas ut till Kjell Georgsson (vänster) av Stefan Andersson, ordförande Hallandskretsen. Foto Ebba Werner.

Hallands Naturskyddsförening, verksamhetsberättelse 2011 i sammandrag

Året i korthet

Styrelsen har haft 7 möten under året, alla under trevliga former.

Länsstämma hade vi den 17 april 2011 i Simlångsdalen.

2011 har man beslutat att satsa 80.000 på fortsatt restaurering av ginstheden på Björkelund.

Arbetet utförs under början av 2012. Länsstyrelsen bidrog med 60.000 och Länsförbundet med 20.000 kronor. Ny pump är installerad på Björkelund.

2010 satsades ca 130.000 kr på upprustning av byggnaderna på Björkelund.

Länsförbundet verkar regionalt för Svenska Naturskyddsföreningens syfte och följa dess stadgar.

-Verkar för att hos människor väcka och underhålla känslan för naturen och dess värden.

-Verkar för att människans samhälle och verksamhet anpassas efter naturens förutsättningar.

-Väcker opinion och påverkar beslut rörande naturskydd och miljövård samt verkar för skydd och vård av värdefull natur, bl.a. genom markförvärv eller på annat sätt.

Antal medlemmar i kretsarna i Halland:

3480 fullbetalande, 2469 familje- och 9 hedersmedlemmar.

Styrelsen vald 2011

Ordförande: Tommie Fagerberg

V. Ordförande: Åke Andersson

Sekreterare: Anders Kinch

Skattmästare: Alice Berglund

Övriga ordinarie ledamöter: Stefan Andersson, Karin Ekeborg och Anders Tullander

Ersättare: Christina Fossum, Kjell Johansson och Kerstin Seger

Valberedning: Gunnar Gullander (sammankallande), Inger Wennerlund, Margareta Bengtsson och Harry Lötjönen.

Revisorer: Peter Zell och Eva Erlingzon

Revisorsersättare: Birgitta Landin och Sören Kabell

Hallands Naturskyddsföreningens representanter i grupper och nämnder har sedan maj 2011 varit följande:

Miljöforum Halland: Tommie Fagerberg ord, Karin Ekeborg suppl.

Viltförvaltningsdelegationen: Karin Ekeborg, Anders Wirdheim.

MEK rådet: Tommie Fagerberg

Styrgruppen för vindbruk: Tommie Fagerberg

Hembygdsrådet: Alice Berglund

Skogliga sektorsrådet: Åke Andersson ord, Karin Ekeborg suppl.

Regional fiskeförvaltning: Christina Fossum

Fylleåns vattenråd: Stefan Andersson

Föreläsningar i Varberg

Under hösten har vi i Varberg haft ett antal intressanta föreläsningar på Naturum Getterön, där vi som vanligt samarbetat med Naturum Getterön och med Studieförbundet i Varberg.

ULLIKUBIK

Söndagen 2 oktober gick i fårets och ullens tecken.

Ull, garn och skinn har hållit oss varma sen urminnes tider. Fåren har gett oss mat som mjölk, ost och kött, men även produkter som skyddar och hjälper huden att hålla sig smidig.

Ull brinner inte så lätt och är därför ett utmärkt material i inredningstextilier men även som isolering.

Dessutom håller fåren genom bete landskapen öppna.

Dagen var något kulen men inne på naturum Getterön var det varmt och trivsamt. Där trängdes olika företagare som visade på fårets mångsidighet.

Man kunde också lyssna till tre olika föredrag.

Först ut var Pablo Wiking Faria från museet som berättade om fårens betydelse i det Halländska landskapet ur ett historiskt perspektiv. Därefter berättade Ronny Olsson från byn Gyllsjö i Klippan om gamla lantraser och vikten av att behålla dem rasrena. Han idkar självhushåll på sin gård och föder upp flera olika gamla lantrasdjur.

Läs mer www.alternativ.nu/ronny/

Sist lärde Kerstin Paradis Gustafsson, Måsarp Varberg oss vad det är som gör ullen så enastående. Den har använts sen lång tid tillbaka och finns i många olika kvaliteter, vilket gör den lämplig inom många områden och sammanhang. Den är en av de bästa fibrerna ur ett hållbarhetsperspektiv. Den är lätt att producera på ett miljömässigt bra sätt samt lätt-skött när man lärt sig hur.

Förhoppningsvis återkommer denna fårets dag till hösten 2012.

Arrangörer: Studieförbundet, Slöjd i Halland, Kerstin Paradis Gustafsson, Evas Ullkläder, Goti Gård och Naturskyddsföreningen.

Läs mer: www.ullikubik.se

Text och bild: Birgita Flysjö

Odling i staden

Niklas Wennberg, Göteborg, berättade om den spännande utvecklingen av matproduktion mitt inne i storstaden Göteborg. Det började med grisuppfödning i stadsdelen Högsbo. Många invånare engagerade sig i grisarnas liv och leverne och många hade som vana att förlägga kvällspromenaden till Högsbo Kyrka, som hade ställt mark till förfogande för grisuppfödningen. Efter slakt av de fullvuxna grisarna fortsatte Niklas med höns- och äggproduktion på samma plats. Samtidigt började engagerade personer i Göteborg odla upp tråkiga stadsmiljöer, det kunde handla om obebyggda byggnadstomter eller små odlingsytor på kvartersmarken. Den här gröna odlingen skapade, förutom en närproducerad livsmedelsodling, också en naturlig del av integration mellan nya och gamla invånare i kvarteret. En inspirerande föreläsning som säkert medverkar till att vi får idéer om hur städerna i Halland kan bli grönnare och hur de kan bidra till livsförsörjningen.

Hållbart fiske

För oss med så mycken kust och insjöar/älvar var denna föreläsning mycket aktuell. Veronica Sund från SIK, Göteborg, berättade sakkunnigt om de livscykelanalyser (LCA) om fisket som SIK jobbar med. I den här livsmedelsanalysen ingår allt från hur själva fisket påverkar miljön till hur själva försäljningen av fisk sker. Stor miljöpåverkan sker av odlad fisk, från övergödning, som påverkar bottenfaunan till genetisk förorening då tusentals laxar rymmer. Dessutom är det så att det åtgår två kg foderfisk för att få ett kg lax... (som Ebberöds bank, fast tvärtom). Vi som konsument kan påverka genom att handla kravmärkt lax, vare sig den är odlad eller viltfångad. Själva fiskemetoden betyder mycket. Trålfiske förstör havsbotten och hela ekosystem är på väg att försvinna. Det

Varberg – Hylte

finns metoder som kan minska skadorna på trålfisket men de är svåra att kontrollera. Diesel per kg landad fisk måste också kraftigt minska, liksom användning av vissa botenfärger och kylmedel för att hålla fisken kall. Till dessa fakta kan man lägga till att det endast återstår 20% av jordens totala fiskebestånd! Vad gör vi? Som konsument har Du ett viktigt ansvar! Fråga alltid var och hur fisken är fiskad!

Biologiska Mångfalden i Kulturlandskapet

Lena Berglund från Länsstyrelsen berättade om den biologiska mång-

falden där hon gav exempel på hur studier av gamla kartor kan visa på en stor utarmning av biologisk mångfald. Du kan själv leta reda på hur det står till den biologiska mångfalden på ett visst område genom att studera de inventeringar som Länsstyrelsen gör kontinuerligt. Gå in på Jordbruksverkets hemsida www.sjv.se/TUVA2 och leta efter aktuella områden. I naturreservaten bevaras den biologiska mångfalden på olika sätt. I Sverige har riksdagen satt upp ett mål att 17% av all mark skall vara naturreservat. I Halland har vi bara 8% mark som är skyddad i naturreservat och därav endast 2% skog. Här måste vi alla jobba på och pressa

våra politiker att avsätta mer mark! De viktiga ekosystemtjänsterna i det halländska kulturlandskapet måste också bevaras, men nu sker en kraftig försämring. Med ekosystemtjänster menas i det här fallet: pollinering, vattenrening, jordbildning, naturliga skadedjursbekämpare, kulturtjänster (vackert och fritidsområden) samt mat och material. Här kan vi alla vara med och hjälpa till genom att äta giftfri mat, bevaka planer i kommunen så att parker och grönytor kan vara kvar, plantera lövskog i stället för gran, plantera pollenrika växter i trädgården, anlägga kantzoner längs åkrar och bäckar, och att satsa på odling i stadsmiljö.

Vid pennan Karin Ekeborg

Gentianan i Vadkärr

Vadkärr är en liten gård utanför Vedige i Varbergs kommun. Här har tidigare brukare odlat och fött upp djur enligt gammaldags, beprövade brukningsmetoder där betesmarken aldrig behandlats med handelsgödsel.

Vadkärr har i dag statusen som Natura 2000-område. Den siste brukarens syskonbarn, Anna Stureson och Göran Johnsson, tog tillsammans över gården efter farbroders död. Tillsammans har de under många års slit restaurerat naturbetesmarken till en mycket artrik ängsmark. Här blommar slätterrubbe, jungfru Marie nycklar, nattviol, backtimjan, granspira, kattfot och ängsvädd.

När granspira, slättergubbe och nattviol blommat över är det dags för den verkliga rariteten i Vadkärr. Här finns Hallands största förekomst av Fältgentiana, enligt Hallands Botaniska förening.

Inger Wennerlund

*Fältgentianan (*Gentianella campestris*) är en tvåårig ört. Stjälken är grenig nästan från basen. Bladen är tunglika och trubbiga. När arten gror på hösten sitter bladen i en rosett vid basen och då blomstängeln växer upp sitter de kvar som vissna vid stjälkens bas. (Källa: Den virtuella floran) FOTO: Birgitta Flysjö.*

Bild: Några av de aktiva som har jobbat i projektet naturskogsbruk, samlade på Tiraholm.

Naturskogsbruk – möte på Tiraholm

Efter stormarna Gudrun och Per startade 2008 Hylte skoggrupp ett arbete för att titta på alternativ till dagens monotona grankulturer. Skogsbrukare med mångårig erfarenhet träffades till rådslag för att analysera förloppet och leta fram alternativ. Att bruka skogen på naturens villkor och öka den biologiska mångfalden har varit ledmotiv för projektet.

Gruppen har samlat på goda exempel och vill visa och sprida erfarenheter om olika skötselmetoder inom skogsbruket. Till gruppens egna iakttagelser har lagts inlägg från andra skogsbrukare och de nyaste forskarrönen.

Så i våras samlades ett 50 tal intresserade på Tiraholm för att höra gruppens inspirerande tankar om allt från trädval, röjning, gallring till avverkning. Men lika viktiga var skogens ekotjänster som vattenrening, koldioxidlagring och rekreation. Efter en god lunch studerades lyckade etableringar av lövträdsbestånd i hägn.

Gruppens arbete har beviljats medel för kompetensutveckling från Skogsstyrelsens EU fond och all information finns nu samlad på www.naturskogsbruk.se

Text och Foto: Anders Tullander

Naturskyddsföreningen, ängen och Björkelund.

Temat för årets Hallands Natur skall vara natur och kultur i samverkan. En artikel om ängen måste bli ett självklart ämne i en skrift för en förening med biologisk mångfald som en hjärtefråga. Det är få naturtyper som har så stor biologisk mångfald och är så beroende av människans skötsel för sin existens. Lika självklart är att granska hur föreningen förverkligar sin vision på den egna fastigheten Björkelund.

När det kommer 70 personer räcker bänkar och bord inte till! God mat och trevlig gemenskap blir det i alla fall.

På Hallands naturskyddsförenings fastighet Björkelund finns odlingsrösen som kan tyda på en mycket tidig bosättning, kanske tom äldre än järnåldern, men det finns ingen äng med tusenåriga anor att vårda. Men väl en "tioåring"! För 50 år sedan var det som nu är äng en mager rågåker, som så småningom blev en delvis granplanterad betesmark. 2002 hade vi lieslåtter för första gången. Efter slåttern släpps korna in så

Ängen skapades på järnåldern, då klimatet blev kallare och djuren måste stallas in. Vinterfodret, höet, kom från marker som slogs med lie. Åren gick och markerna blev allt magrare, eftersom ingen näring återfördes till ängen. Djurens gödsel hamnade istället på åkrarna. Äng är åkers moder säger man. Ängarna blev allt fattigare på näring men istället allt rikare på biologisk mångfald. På de magra markerna, som aldrig plöjdes, trivdes de fleråriga konkurrenssvaga örterna, som visans gullviva, kattfot och blå viol. Om skötseln upphör samlas åter näring och de konkurrenstarka växterna tar över. Hundlokan sveper in landskapet i enfaldens vita slöja. Det blir svårt att hitta de sju blomstren att lägga under huvudkudden på midsommar!

Bäckhästens ekologiska lunch är alltid lika färgsprakande och god.

Sång och fiolspel har blivit en självklar del av vår slåtter. Evy Johansson och Bernt Tengbom står för musiken.

Det är en svår konst att hålla vasst. Vår slåtterinstruktör Ossian Ovik lär här ut god slipteknik.

frön kan gro där klövarna skapar sår i grässvålen. Delar av ängen bränns tidigt på våren. På sensommaren är marken numera som ett blått hav av blommande ängsvädd. Här finns också nattviol, slåttergubbe, gökärt, ängsskära, fibblor etc. Alla är de konkurrenssvaga, fleråriga örter. Ängens växtsamhälle har alltså tagit över och djursamhället svarar strax. Steklar, bastardsvärmare, pärlemorfjärilar, blomflugor etc. provianterar flitigt i blommorna. De rovlevande bälgetingarna jagar bland läckerheterna. Den gamla rågåkern har förvandlats till en mångfaldens äng, som är helt beroende av mänskliga insatser. Vi var tio vid första slåttern och nu senast var vi 70 personer i alla åldrar. Med så många människor blir arbetet knappast betungan-

Tillsammans med våra kunder tar vi ansvar för miljön.

Blommande ängsvädd får slätterängen att se ut som ett blått hav. När det är dags att gå ner till lunch på gårdsplanen återstår bara en liten remsa, som lämnats till sentflygande insekter.

de. Numera är dessutom musik och ekologisk lunch självklara delar av en slätter på Björkelund.

Det krävs också bra redskap och goda kunskaper för att ängen skall bestå. Det har vi också utvecklat under dessa tio år. Flera slipstenar, lieblad, lieskaft och räfsor ingår i vårt slättercentrum. Med lieskaft och räfsor från bla Rånebo och Högalts vill vi ta tillvara lokal halländsk slätterkultur. Det finns mycket slättererfarenhet och konsten att hålla vasst behärskas av många på vår slätter. Men med Ossian Ovik har vi nu fått en professionell slätterinstruktör, som kan hjälpa den ovane vid slipstenen eller ute på ängen med liehanteringen.

Första lördagen i september, med början kl. 10, är det Björkelundsslätter. Inte bara i år! Utan alla år så länge vi orkar hålla i. Vi vet ju att utan våra insatser försvinner ängen. Du kommer väl!

*Text och Foto: Ebba Werner
för Björkelundsgruppen*

Länsstyrelsen erbjuder kursen med slipning och inställning av liar till föreningar i länet även 2012. Kontakta Kristin Ovik 035-132210 eller Susanne Åhrén 035-132058 på Länsstyrelsen

Lieslätter på Bettys äng i Vessigebro 6 augusti 2011

En solig lördag i augusti hade vi vår årliga lieslätter på Bettys äng. Men för att bli ännu bättre i vårt uppdrag startade dagen med slipning och inställning av våra liar. Så vi samlades vid en gård i Vessige där Sven-Åke och Ossian hade installerat slipmaskiner och höll i undervisningen för alla som ville slå ängen denna dag. Lieskaft mättes i förhållande till liemannen, bladen riktades med hjälp av gaslåga vid behov och sedan fick alla slipa sina egg. Det tar ganska lång tid, men en vass och rätt inställd lie är förutsättningen för ett snyggt och enklare arbete, åtminstone lite mindre arbetsamt än en slö och för kort lie där man får gå böjd och slita. Glöm inte vispesticka i fält!

Vi slog gräset på eftermiddagen och hann med knappt 1000 m² vilket är ungefär det område vi brukar slå. Räfsningen tar förstås också tid och är viktig för utmagringen av marken.

De småväxta orkidéerna, liksom till exempel jungfrulin och kattfot trivs bäst utan konkurrens från bredbladiga grässorter som annars frodas, tar över och kväver de lågväxande arterna om det näringsrika gräset får ligga kvar och göda marken. På vår äng finns smörbollar och grönvit nattviol, men förhoppningen är att den ska utmagras och så småningom få en mer värdefull flora. Valet av äng med få intressanta arter beror på att vi tycker det är viktigt att den traditionella kunskapen hålls vid liv och platsen är dessutom del i naturreservatet Skattagård som för övrigt mest är skog. Betty brukade sin gård på gammaldags vis in på 1980-talet och därför har inte så mycket gödsel och granplantage tagit sig in på hennes tidigare marker. Många i trakten kände Betty och hennes lågproduktiva jordbrukande har lämnat en biologiskt värdefull mark till oss att ta tillvara.

Text och foto: Lena Berghund

Med fokus på Ekologi

Frågor om ekologins betydelse får i dagens samhällsdebatt stå tillbaka för ekonomiska aspekter. Men vi vill förmedla att för att nå en uthållig samhällsutveckling måste frågor om Ekologi få lika stor betydelse som Ekonomi!

Tre sexfläckiga bastardsvärmare, Zygaena filipendulae, där en just kläckts ur puppan medan två parar sig för nästa generation." Foto Ingemar Alenäs

Falkenbergs Naturskyddsförening sökte, och beviljades, under fjoråret bidrag från Riks för att under det här året (2012) genomföra ett projekt som vi kallar "Det ska gå Runt i Naturen".

I balanserade, naturliga ekosystem går allting runt. De olika delarna är beroende av varandra. Bland de levande varelserna har var och en sin roll. Ett enkelt exempel: Mygglarverna som lever i en vattenpöl blir mat åt talgoxens ungar, som kan bli

uppätta av sparvhöken och som när den dör förtärs av nerbrytande insekter och svampar och blir ny näring åt en växt som äts av en hare, o.s.v.

Vi människor är för vår överlevnad beroende av att kretsloppen fungerar. Det är en förutsättning för att också vi ska få mat. Men i den dagens industrialiserade värld har många av de naturliga kretsloppen satts ur spel. Ofta med hjälp av stora mängder kemikalier som sprids över hela jordklotet. Ekonomiska, men ack så kortsiktiga, vinstintressen ligger bakom den här utvecklingen.

Men för att våra barn o barnbarn, och efterkommande generationer, ska ha en god livsmiljö och en levande natur måste vi hjälpas åt att påverka i samhället, så att de ekologiska frågorna kommer i fokus och får minst lika stor betydelse som de ekonomiska!

Vi vill i samband med våra programpunkter under året bidra till ökade insikter om de ekologiska sambanden i naturen. Vid en av träffarna inbjuder vi t.ex. till att med kameran och under sakkunnige Ingemar Alenäs ledning upptäcka de små (och kanske också stora!) insekter som har sin livsmiljö på en äng. Förhoppningsvis förmedlas också samtidigt kunskap om vikten av att bevara olika biotoper, som hyser olika "invånare".

Margareta Bengtsson, ordf. i Falkenbergs Naturskyddsförening.

Vandring längs Backstugeleden i Knäred.

Benvedens frukter lyste vackert en höstdag i oktober när några medlemmar i Södra Hallands naturskyddsförening vandrade "Backstugeleden" i Knäred.

Leden är ca 7 km och går genom vacker blandskog i lätt kuperad terräng. Vandringen startade vid kyrkan i Knäred, som har en spännande historia, då den byggdes upp efter att den tidigare nybyggda kyrkan rasade under klockringningen på själva invigningsdagen.

Leden korsar Krokån strax efter kyrkan och där vid vattenbrynet på bronns högra sida finns några "sliprännor" som man har olika förklaringar till hur de uppstått.

Väl över den gamla fackverksbron stannade vi till för att uppmärksamma att det legat en stuga ca 50 m nedströms och en skvaltkvarn ett 100-tal m uppströms ån. Vi såg även andra lämningar efter torp och backstugor men även trattkantareller, vinterståndare från orkidéer på en fuktäng och så lyssnade vi på olika fåglar som nötväcka och svartmes. Inte var vi ensamma i skogen utan träffade på några jägare som nyss skjutit en räv. Den obligatoriska fikan intogs vid svampstället i en högstammig granskog och det vackra vädret bidrog till att det blev en lyckad vandring.

Text: Bodil Svensson och Tommy Westdahl

Bild Knäred. Foto: Kerstin Seger

Vilket liv finns i Fylleån?

Fylleån är ett av Hallands värdefullaste vattendrag, kanske det allra värdefullaste, med en mycket rik biologisk mångfald. Hallands Naturskyddsförening äger fastigheten Björkelund som i hela sin längd stäcker sig utmed Fylleån. För att få reda på Fylleåns värden och vilka åtgärder som krävs för att bevara och förstärka dessa ordnade Halmstads Naturskyddsförening den 7 maj 2011 en dag om livet i Fylleån på Björkelund. Aktiviteten var ett samarrangemang med Fylleåns Vattenråd, Länsstyrelsen, Halmstads kommun, Skogsstyrelsen, Södra skogsägarna och Hushållningssällskapet.

Kunskapen om Fylleån förmedlades genom att deltagarna gick vandringsleden på Björkelund och besökte olika stationer. Besökarna kunde välja fritt att komma mellan kl. 10 och 14. Alla besökarna välkomnades först av Naturskyddsföreningen som informerade om sin verksamhet samt om aktiviteter och arbetet på Björkelund. Därefter lotsades besökarna längs vandrings-

Bottenfauna hävning var mycket populärt hos barnen.

leden ner mot Fylleån där naturskyddsföreningens experter väntade för att visa hur man håvar efter bottenfauna. Sedan fick alla som ville håva själva. Detta var en mycket populär barnaktivitet och en hel del barnfamiljer kom inte längre än hit. De flesta fortsatte dock till nästa station där det informerades och demonstrerades om hur skogsbruket undviker skador på vattendrag.

Efter fortsatt promenad kom nästa station på en av Björkelunds ängsmarker. Där informerade Hushållningssällskapet om jordbrukets påverkan på vattendrag och åtgärder för att motverka detta. Sedan bar det

ner till Fylleån igen där det demonstrerades elfiske och besökarna fick se bäcköring, gädda och elritsa på mycket nära håll. Strax intill informerades Halmstads kommun om den nödvändiga kalkningen mot försurning, som behövs för att fisk och andra organismer skall överleva i Fylleån.

På vattenytan hittades en kärrspindel, Sveriges största spindel.

Efter all information och ny kunskap kom den välförtjänta belöningen på slutstationen där alla bjöds på grillad korv, fika och kaffe kokt över öppen eld. Samtidigt som man fikade kunde besökarna informera sig om Fylleåns Vattenråd och Vattendirektivet.

Många spontant positiva och nöjda kommentarer bekräftade denna lyckade aktivitet i det strålande maj vädret. Vi arrangerar kunde se 176 stycken nöjda och kunnigare besökare vända hemåt igen.

Text och Foto: Stefan Anderson

Den här använder man vid elfiske.

Vad är naturvägledning ?

Naturvägledning är ur min synvinkel ett väldigt brett begrepp som innefattar i stort sett allt som vår förening sysslar med. Från att delta i debatter, ge ut skrifter, böcker, tycka till om planer och rädda råkor och ordna exkursioner.

Jag har fått lite tankar och idéer efter en kurs om Naturvägledning och Naturguidning på Alnarp i höstas, tankar som jag gärna vill dela med mig av. När vi ordnar exkursioner och vandringar ute i naturen fungerar vi som naturguider och det är naturligtvis en viktig del i naturvägledningen. Vår uppgift är då att hjälpa deltagarna att tolka naturen, att få dem att se och upptäcka, visa på samband, specialiseringar, anpassningar mm, men också att entusiasmera deltagarna så att fler börjar älska naturen och börjar bry sig.

Som hemuppgift i kursen skulle vi analysera en naturvägledningssituation. Jag valde en guidning som ägde rum den 2 oktober 2011.

Exkursionen anordnades av Hallands Botaniska Förening som ett samarrangemang med Naturskyddsföreningen i Södra Halland och Länsstyrelsen. Som guide anlätades Kill Persson som är professionell naturguide och svampexpert. Föreningen bestämde att övningen skulle ske i Södra Halland och ämnet var svamp. Kill valde lokal, inriktning och beskrev programpunkten så här:

”Se så många svampar som redan slagit ut i hagen”

Betesmarken vid Vessingesjön är en fin ängssvamplokal och ett kommande naturreservat. Vi njuter vår medhavda fika bland vaxskivlingar och fingersvampar. Som grädde på moset ges recept på vaxskivlingar i olivolja! Turen tar ca 2 timmar, eventuellt besöker vi ytterligare lokal beroende på svamptillgång.....

Programmet annonserades ut i arrangerande föreningars program, i länsstyrelsens program, i Laholms kommuns gemensamma program som finns på hemsidan, på turistbyrån och ”händer idag” i lokaltidningarna.

Vädret var underbart, platsen otroligt vacker med sjön och dess ca:1000 simmande grågäss. Området är en sandig backe som betats i några tusen år (fullt med bronsåldersfynd i omgivningarna). Området är nu inköpt av naturvårdsverket och håller på att bli naturreservat. Det ligger mitt i ginstens kärnområde vid Veinge station och här finns också gott om låsbräken och grönvit nattviol.

Kill började guidningen för de ca 50 deltagarna med att bjuda på hemgjort stenungsbakat bröd med picklad ängsvaxskivling. Mycket gott och uppskattat och rena skolexemplet för att få igång deltagarna. Han visade därefter en låda med många olika fack i. Många olika ängssvampar, röda, vita, orange med otroliga former och kännetecken

gicks igenom. Förväntningarna steg och vi ville ut. Nu visades en massa olika bestämmningslitteratur fram och även någon bok såldes.

Det var väldigt roligt att koncentrera sig på guiden och samspelet med deltagarna och se deras entusiasm och vilja att upptäcka.

Vandringen startade på en i förväg bestämd rutt. Snart stannade Kill upp och gruppen samlades vilket tog en stund när man är så många. Han gick igenom de första ängsvaxskivlingarna, de som vi kunde plocka och ta hem. Efter en stund spreds gruppen ut i smågrupper och alla började leta själva. Det var roligt och fungerade bra eftersom det fanns fler kunniga personer som också kunde visa och berätta. Mitt speciella fynd var en maskfingersvamp (som jag är väldigt stolt över och ingen annan hittade). Vi samlades 5-6 gånger hela gruppen för att se de olika fynden och gå igenom karaktärer m.m. Svampfynden var många olika vaxskivlingar, fingersvampar och jordtungor som visar på ett kontinuerligt bete och markens beskaffenhet. Vi hittade också några riskor och mykorrhiza diskuterades. Alla var nöjda och uppfyllda av sina nya upptäckter och nya kunskaper. Vi hade fått hjälp att tolka naturen och förstå sammanhangen.

Vad som kanske inte blev så bra var avslutningen. Vi skulle fika när vi kom tillbaka till parkeringen. Några åkte utan att fika, en del stod vid sina bilar och några satt ner på en grässlänt. Gruppen splittrades således på ett okontrollerbart sätt. Här saknades en gemensam genomgång, repetition

av dagens fynd, jämfört med det som fanns i lådan från början. Kill sa i all välmening från starten att vi skulle slippa bära med våra ryggsäckar och det var synd.

Av de ungefär 50 personer som kom, var fördelningen mellan kvinnor och män lika och ungefär 75% av deltagarna var äldre än 55 år. Hälften var medlemmar i Hallands Botaniska Förening eller Naturskyddsföreningen och hade läst om det i medlemsprogrammen. Detta framkom via en enkät som jag delade ut vid fiket. Det visade sig också att alla tyckte att övningen var lagom lång och svårighetsgraden lagom samt att guiden var mycket bra eller bra.

Deltagarna var allt från vanliga svampplockare till riktiga experter. Kill trodde inte att det skulle komma en så stor och splittrad skara, utan att det skulle varit fler specialister då man skrev att vi skulle titta på vaxskivlingar och fingersvampar som inte direkt går att äta..

Sammanfattningsvis vill jag säga. Detta var naturvägledning utförd av en otroligt skicklig och duktig naturguide. Kill visade vad som utlovats av vaxskivlingar, fingersvampar och andra exklusiviteter. Han fick deltagarna att förstå sambanden mellan sand, isälvs-material, sur, näringsfattig mark, kontinuerligt bete, hävd och behovet av att långsiktigt skydda ett sådant här område. Även svamparnas betydelse som nedbrytare och som frigörare av näring till sina samarbetspartners gicks igenom. Några deltagare gav sig också på att plocka med sig svamp hem för att tillreda dem enligt receptet vi fick.

Efter guidningen har jag telefonintervjuat Kill och fått en del av de uppgifter som jag skrivit om ovan. Vi pratade också om hur man kan nå andra målgrupper t.ex. familjer med barn och kom väl fram till att något mer med action måste till. ”Hitta Sveriges tre giftigaste svampar eller Plocka korgen full och kom och få dina svampar artbestämda av experter”.

Naturskyddsföreningens bok Nyfiken grön rekommenderas varmt för tips och idéer hur man kan utvecklas som naturguide. Enkäten har använts vid flera föreningars aktiviteter och kan fritt lånas av fler.

Margareta Lindgren
Naturskyddsföreningen Södra Halland

Ett hänsynsfullt skogsbruk

Skog är inte bara träd. Där ryms så mycket mer som ska beaktas och vårdas. Sydved skapar samspel i skogsbruket; mellan produktivitet, lönsamhet och miljö. Mellan teknik och natur. Framtiden skogsbruk menar en del. Verklighet hos Sydved redan i dag menar vi.

Naturskyddsföreningens fastighet Björkelund är FSC-certifierad i samarbete med Sydved.

aktiv Skogspartner – lite enklare att nå ett bra resultat i skogen

Distrikt Halmstad 035-729 90
Distrikt Hylte 0345-176 31
www.sydved.se

Fladdermöss i kultur- landskapet

I Sverige har vi människor ofta sällskap i våra bostäder av det enda flygkunniga däggdjuret i världen, de är även ett nyttodjur som håller efter insekter i vår omgivning. Detta däggdjur är nattaktivt och jagar med ultraljud, en mycket högljudd metod om man kan höra ultraljud, vilket kanske är tur att vi människor inte gör, då hade vi inte kunnat undgå att lägga märke till våra små hyresgäster, vilket vi ofta inte gör idag.

Fladdermöss finns spridda över hela världen utom i polartrakterna och en fjärdedel av jordens däggdjursarter är fladdermöss. I Sverige finns 18 olika arter och alla äter insekter, kanske kan de även fånga småfisk ibland. I övriga världen hittar man arter som äter så skilda saker som nektar, frukt, smådjur eller blod. Det finns tre arter av vampyrfladdermöss, alla lever i Sydamerika. I de varmare delarna av världen finns arter som bygger egna bon av ihoprullade bananblad eller andra tätliknande bon. Men de flesta förknippar fladdermöss med grottor och många arter trivs i grottor, men lika vanligt är det att de finns under broar, i kyrktorn i våra hus eller i träd. I de kallare delarna av fladdermössens utbredningsområde har de anpassat sig till att leva i närheten av oss människor. När människorna blev bofasta och började hålla boskap och odla lades grunden till vårt kulturlandskap där vissa arter fick ökade livsmiljöer. I Sverige tillhör fladdermössen de arterna, utan människan hade det varit svårt för fladdermössen att leva här. Människan har försett fladdermössen med alla livsmiljöer de behövt. Ängs- och hagmarkerna har varit rika på insekter där fladdermössen kunnat jaga i skydd av busk- och trädridåer längs kanterna. På ängarna har man också ofta haft stora lövträd

som man hamlat eller haft för olonproduktion. Dessa träd blir ofta ihåliga och uppskattas som sommarbostad av många arter. Människan har skapat småvatten i landskapet genom att tillexempel ta mäger till åkrarna ur gropar i marken. Småvattnen producerar mycket insekter och förser fladdermössen med dricksvatten. Våra varma boningshus passar fladdermushonorna perfekt när de ska föda sina ungar och producera mjölk till dem. De flyttar gärna ihop i yngelkolonier på försommaren på en varm vind eller i en vägg. När det blir höst och tillgången på insekter minskar vill fladdermössen ha en bra plats att gå i vinterdvala på. Denna plats ska hålla en temperatur mellan noll och fem plusgrader för att de ska kunna minimera sin energiåtgång. Det ska även vara fuktigt så att vätskeförlusterna blir minimala, dessa krav uppfyller våra jordkällare, men annars går det även bra med en grotta.

Fladdermössen har haft utmärkta livsbetingelser vid sidan av människan i tusentalsår. Men de sista knappa hundra åren har vi förändrat

vårt sätt att leva i snabb takt. Som bekant har många arter knutna till det gamla odlingslandskapet drabbats hårt av detta. Troligen gäller detta även fladdermössen. Tyvärr forskar inte så många om fladdermöss så man vet inte riktigt hur det står till med dem. Att de är nattaktiva gör också sitt till för att vi inte riktigt vet hur vanliga de är och om de minskat i antal, många som har fladdermöss i sina hus vet inte ens om att de är där. Har man fladdermöss i sin omgivning ska man vara tacksam, de är nämligen utmärkta insektsjägare. På en natt kan en fladdermus fånga mellan 4000 - 70000 insekter. Vilka sorters insekter de jagar beror på art, stora arter jagar stora byten som nattfjärilar, de mindre arterna tar mindre insekter som mygg.

I Varbergs naturskyddsförening brukar vi spana fladdermöss med ultraljudsdetektor en natt varje sommar. I somras var vi under bron vid Järlöv utanför Veddige, där lyckades vi höra och se tre olika arter. Nordfladdermus och vattenfladdermus plus en art till som vi inte lyckades artbestämma.

Helen Björklund

Brunlångöra i vinterdvala i jordkällare. Foto: Helen Björklund

Jordkällaren kan vara en dold kulturskatt med naturvärden.

Jordkällare med tak i valvbågeteknik. Långörad fladdermus och flikfly.

Med en viss spänning stiger man idag in i en jordkällare. Skall den rasa ihop, skall en grävling rusa ut eller kommer en värld av fjärlar, spindlar och fladdermöss framträda i pannlampans sken! Det första blir alltmer påtagligt. Det handlar om byggnader som kan vara upp till tvåhundra år gamla och som idag inte anses ha något ekonomiskt värde, samtidigt som de behöver skötsel för att kunna bestå. De ingår under begreppet överloppsbyggnader och har genom tiderna konstruerats på olika sätt beroende på behov, kunande, materialtillgång och läge i landskapet. Det är inte utan att man känner både andakt och beundran när man står i en källare byggd med valvbågeteknik. Det är en sann kul-

turskatt som utan tillsyn, tak eller överbyggnad så småningom raseras av inträngande rötter.

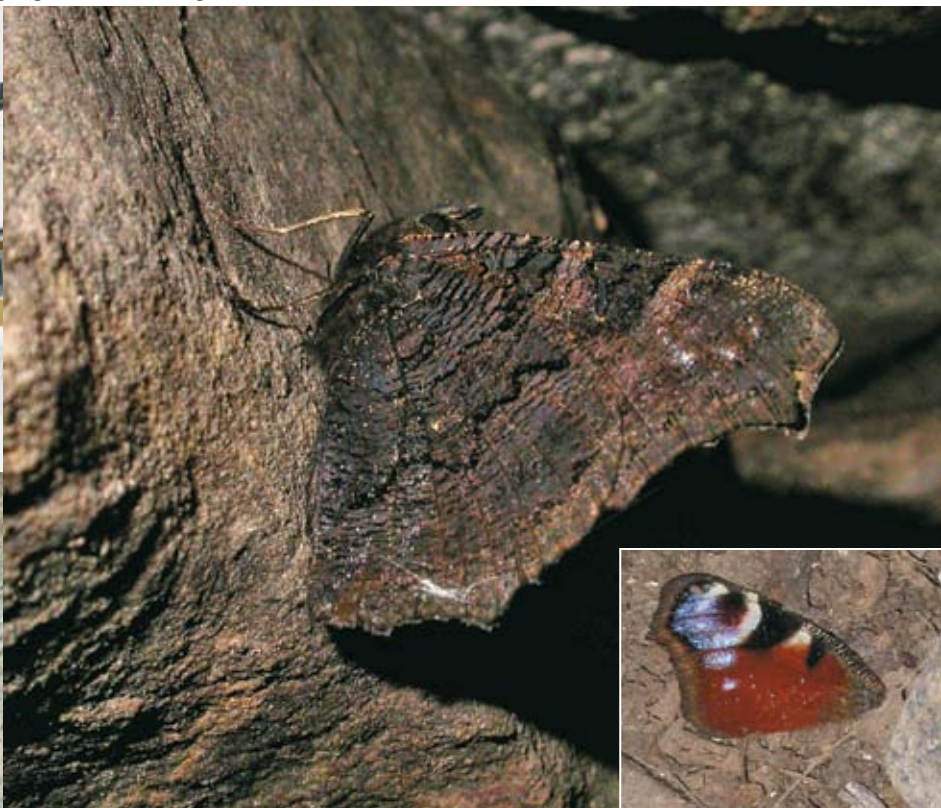
Min bildserie är tagen åren 2004 till 2012 i olika jordkällare i västligaste Småland. Det är knappast stora djurkolonier man hittar i en jordkällare, men det är en av alla dessa "småmiljöer", som bidrog till att det gamla jordbrukslandskapet var en mångfaldens landskap. Ju fler delar som försvinner desto mer utarmad blir vår miljö. Jordkällaren erbjuder en frosthärdig, men knappast trygg, miljö för övervintrande fladdermöss och smådjur. Alla kommer inte ur källaren när våren kommer! Bland vilande insekter finns också glupska spindlar, som den stora husspindeln. Men genom evolutionen kan

många lösningar på insekternas kamouflagebehov selekteras fram. Se flikflyet med färger och mönster som gnejsens rosa fältspat, vita kvarts och svarta biotit eller påfågellögar med vingundersidor som den skrovliga stenen. Man kan bara förundras över dessa finurliga anpassningar!

Enligt länsstyrelsen i Halland vet man inte hur många jordkällare av bevarandevärde, som finns kvar i landskapet, men det finns pengar att söka för restaurering. Nog kan jordkällaren med sina naturvärden vara väl värd att vårda som en kulturskatt. Dessutom är den ett utmärkt energisnålt matförvaringsalternativ i en tid av energisparbehov!

Text och foto: Ebba Werner, biolog.

Jordkällare med skyddande extra tak. Större husspindel. "Påfågellöga, vilande och vingrest".

Fåglarna visar hur landskapet ändras

Fåglar är bra som miljöindikatorer. De kan flyga och därmed lätt etablera sig på alternativt lämna en plats som förändras i någon riktning. De har också korta generationer. Tillsammans innebär detta att de snabbt svarar på förändringar i omvärlden. Därtill är de enkla att iakttä och följa. Och frågar vi fåglarna, kommer vi att inse att det halländska landskapet ändrats markant under de senaste decennierna – även om det ser i stort sett likadant ut.

Det finns idag inga andra faktorer som påverkar vår fågelfauna lika mycket som de areella näringarna. Skogsbruket och jordbruket bestämmer helt enkelt ramarna för vilket fågelliv (och till viss del annat djurliv) vi har i vårt land. Andra faktorer, som spridning av kemikalier, jakt och även klimatförändringar, har betydligt mindre påverkan. I det sistnämnda fallet bör vi kanske göra tillägget: ännu så länge.

En resenär som färdades genom den halländska landsbygden på 1970-talet och som gör om resan idag skulle sannolikt känna igen sig. Visst har det byggts mycket nytt, inte minst vindkraftverk, men fördelningen mellan jordbruksmark och skog är ungefär densamma som då. Det betyder emellertid inte att landskapstyperna i sig är oförändrade. Nej, tvärtom har mycket hänt – såväl i de öppna byggena som i skogen.

Ökad dominans av gran

Under 1970- och 80-talen försvann det allra mesta av de blandskogar som täckte betydande delar av Halland innan dess. Dessa skogar var ekonomiskt lågavkastande och hade i skogsvårdslagen beteckningen 5:3. De skulle avverkas, och markägarna fick t.o.m. bidrag för att ersätta dem med mera produktiv granskog. Med blandskogarnas försvinnande utarmades skogarnas fågelliv. Bland

andra blev talltitan något av en sällsynthet efter att tidigare ha varit närmast en karaktärsfågel.

Även om 5:3-bidragen är avskaffade, har denna utveckling mot ett alltmera ensartat skogslandskap fortsatt. Stormarna Gudrun och Per fällde betydande arealer skog 2005 respektive 2006. När dessa områden återplanterats, är det nästan uteslutande gran som använts, dvs. även på marker där det inte växte gran förut. En viktig orsak till detta är att de stora klövviltstammarna gör det i princip är meningslöst att plantera något annat än gran. Älgar, rådjur och dovhjortar betar hårt av planterade lövträd, älgarna även av tallplanter.

De stora klövviltstammarna har också fått till följd att trädslag som asp, rönn och sälg börjar bli ovanliga i stora delar av Hallands skogsbygder. Dessa träd är mycket viktiga för såväl insekter som många av skogens fåglar.

Från småskaligt till stordrift

När det gäller den halländska jordbruksmarken har de gångna årtiondena inneburit en övergång från småskalighet till storskalighet. Ännu på 1970-talet karakteriserades det halländska jordbruket av små till medelstora familjejordbruk. Dessa levde på många håll kvar även i mellanbygden och skogsbygden. Idag är det få som lever på jordbruket i dessa trakter. Den jordbruksdrift som finns kvar utanför de utpräglade slättbyggena har mera karaktären av bissyssla eller kanske snarare hobby.

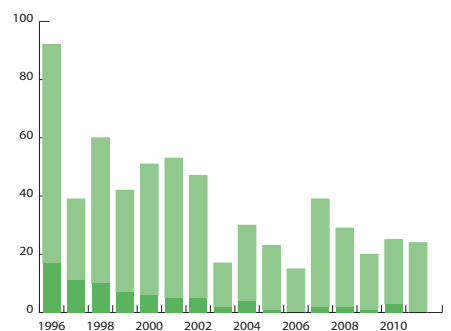
En mycket påtaglig följd av denna förändring är att djurhållningen koncentrerats kraftigt. På 1970-talet fanns fortfarande många gårdar med något tiotal mjölkkor och därtill ett antal sugor och kanske lite höns, de sistnämnda för husbehov. Denna typ av gårdar är mycket ovanliga idag. Om de över huvud taget lever kvar, drivs de av idealister.

Den typiska halländska djurgården är idag stor och effektiv. Ta Wapnö som exempel med

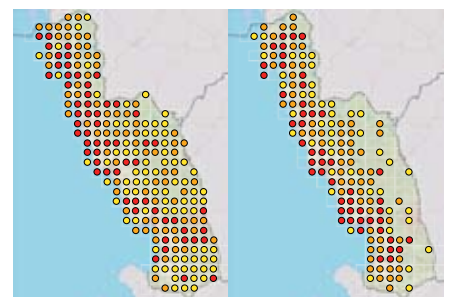
dess närmare 1000 mjölkkor. På 1970-talet hade det krävts drygt 50 gårdar för att få ihop totalt 1000 mjölkkor. När vi talar om att landsbygden avfolkats, måste vi vara medvetna om att den i ännu högre grad har "avdjurats", om nu det konstruerade uttrycket kan tillåtas. Självklart har denna förändring också påverkat fågellivet.

Sånglärkan minskar

Det finns många exempel på jordbruksfåglar vars halländska bestånd förändrats märkbart under de senaste decennierna, och låt mig få ta sånglärkan som exempel. När vi under åren 1974–84 genomförde projektet Svensk fågelatlas i Halland, hittade vi sånglärkan i nästan alla inventeringsrutorna (motsvarande 5x5 km). Ungefär 30 år senare, under perioden 2005–09, gjorde vi om hela inventeringen. Det visade sig då att sånglärkan försvunnit från i stort sett hela skogsbygden. På 1970-talet häckade den nästan överallt där det fanns åkrar. Sedan dess har många öppna marker planterats eller vuxit igen, men det finns fortfarande mycket öppen mark kvar. Däremot finns det inga sånglärkor, och frågan är varför?

Antal sånglärkor längs inventeringsrutorna i Vapnö-dalen (ljusgrön) och Fammarp/Frösakull (mörkgrön). Inventering för Svensk Fågeltaxering.

Sånglärkans förekomst i Halland, vänster 1974-84 och höger 2005-09
Röd, säker häckning • Orange, trolig häckning • Gul, möjlig häckning

Svaret är sannolikt att det i stort sett inte längre finns några åkrar i den halländska skogsbygden. De öppna marker som på 1970-talet odlades med spannmål har, i den mån de finns kvar, idag lagts om till vall eller betesmark. Det passar inte sånglärkan. Likt många andra jordbruksfåglar är den ursprungligen något av en stäppfågel som vill ha tämligen glest bevuxen mark med mycket öppen jord. En tätvuxen vall eller en betesmark motsvarar inte de önskemålen.

Sånglärkan finns ännu kvar i det halländska jordbrukslandskapet, och vi räknar med att det finns närmare 30 000 par i Halland. Den är med andra ord på intet sätt någon art som riskerar att försvinna, men den har minskat markant även i de utpräglade jordbruksbygderna. Sedan mitten av 1990-talet har jag inventerat två rutter utanför Halmstad för den svenska fågeltaxeringen. Den ena ruten går genom utpräglad jordbruksmark strax norr om staden, den andra i ett omväxlande landskap med både bebyggelse, kusttallskog och jordbruksmark ca 10 km väster om centrum.

I båda områdena var sånglärkan en karaktärsfågel när jag genomförde de första inventeringarna 1996. I det utpräglade jordbrukslandskapet hittade jag då 75 sånglärkor, i det mera varierade området fann jag 17. Därefter har tillbakagången varit kraftig och de senaste åren har jag totalt bara fått ihop ett drygt 20-tal.

I båda dessa områden har jordbruket förändrats under de gångna 15 åren. I någon mån har skiftena gjorts

Sånglärkans sångflykt är ett av våra käraste värtecken, men i takt med landskapets omvandling har sånglärkan försvunnit från stora delar av Hallands inland. Foto: P-G Bentz/sturnus.se

större, vilket inneburit att dikesrenar och andra refugier försvunnit, men framför allt har de vårsådda arealerna blivit avsevärt mindre. Sånglärkan trivs på vårsådda marker eftersom de länge har låg och sparsam växtlighet. Den etablerar sig även på höstsådda fält när den anländer i mars, men där växer grödan snabbt sånglärkan "över huvudet", vilket ofta innebär att den lämnar området för att försöka på nytt någon annanstans.

Fåglar som gynnats av stordriften

Talltitan i skogen och sånglärkan i jordbrukslandskapet är bara två exempel på fåglar som haft det motigt under senare decennier. Många fler delar deras öde. Men finns det då inte några arter som gynnats av omvandlingen? Jovisst finns det vinnare. De är visserligen ganska få, men de är ofta stora. Två exempel är tranan i skogsbygden och grågäsen i jordbrukslandskapet.

Den första häckningen av trana i Halland i modern tid konstaterades 1974. Därefter har den ökat kraftigt, och vi räknar nu med att det finns närmare 400 häckande par i landskapet Halland. Grågäsen återkom till Halland i slutet av 1960-talet och har nu ökat till minst 700 par.

För tranan har det sannolikt varit positivt att landsbygden avfolkats. Den vill gärna vara ostörd under ruvningen. Men en mera betydelsefull

faktor är att den gynnats av den storskaliga europeiska jordbrukspolitik som fått fullt genomslag de senaste decennierna. Under flyttningen och på vintern trivs tranorna på Europas stora och vidöppna åkrar med spill av bl.a. majs och vete.

Detta gäller i hög grad även grågäsen, som dessutom också gynns av övergången från vårsådd till höstsådd. Grågäsen har numera mycket god tillgång till högvärdigt vinterbete på åkrar med höstvet och höstoljeväxter. Möjligen kan även den fortlöpande växtförändringen ha gynnat grågäsen eftersom det höstvet de betar idag är något mera näringsrikt än det som växte i Europa för några decennier sedan.

"Det vete fåglarna" är uttryck som används när man inte kan svara. Jag vill vända på det och säga: "Fråga fåglarna!" – de kan ofta berätta om betydande förändringar som kanske inte är uppenbara vid en hastig blick.

Anders Wirdheim

Sånglärkan trivs bäst där växtligheten är låg och har därför missgynnats av en storskalig övergång till höstsådda grödor. Dessa växer snabbt sånglärkan "över huvudet" på våren. Foto: P-G Bentz/sturnus.se

Fram till för 170 år sen var kuststräckan mellan Särdal och Eftra, enligt samtida utsagor, det mest öde land man kunde tänka sig. Man färdades inte gärna ensam i dessa trakter. Men sen kom laga skiftet och på 1840-talet flyttade man ut gårdar från de tidigare sammanhållna byarna, Hulabäck och Särdal och under de stora gårdarna Bögesgård och Stensjö etablerades torp vid kusten. Nästan samtidigt började ett antal stenhuggare arbeta i Blomberg. Man hade sett möjligheten att hugga sten och enkelt transportera den därifrån. Liknande stenhuggerier kom efterhand igång på flera andra platser i närheten; i Skallen i Haverdal och i Söndrum, i Eftra och Skrea där förutsättningarna för att transportera den huggna stenen med båt till köparna i de växande städerna och samhällena var goda liksom i Blomberg.

Sten till Danmark och Tyskland

Stenhuggarna skötte själva försäljningen av sten och betalade berghyra till markägarna. Man sålde det mesta av sin sten till danska uppköpare eller svenska skeppare som i sin tur hade kontakt med uppköparna och fraktade stenen främst till Danmark och sedermera också till Tyskland. Det blev rätt ojämna inkomster och därför var det ganska lätt för Halmstads Stenhuggeri AB som bildats 1876 att få stenhuggare i Blomberg liksom på andra ställen att arbeta för det Söndrumsbaserade bolagets räkning. Detta anställningsförhållande gjorde att man på bestämda veckodagar fick lön efter hur mycket sten man levererade, men ändå behöll sin frihet att arbeta när man ville och kunde. På 1890-talet såldes bolaget, som började gå dåligt, till sin mellanhand i Tysklandsaffärer, firma Petersen i Flensburg, som redan ägde stenbrott i Bohuslän. Affärerna gick bra. Priserna steg, nya berg togs i bruk och snart hade bolaget ensamrätt på alla brytbara berg i Halland

Stenhuggeri vid Steninge strand

"Gatstenshuggeri vid Steninge" av Eigil Schwab (1882-1952), troligtvis målad under perioden 1936-1939.

söder om Falkenberg. Men i början på 1900-talet flyttade det tyska bolaget det mesta av sin produktion till Lysekil, som hade en sten som gick lättare att bearbeta maskinellt. Söndrumsdelen gick i konkurs, och såldes till Skandinaviska Granitaktiebolaget 1905. Efterfrågan steg igen, och det såg hoppfullt ut för stenbrottet fram till dess att första världskriget bröt ut 1914.

Många var engagerade

Vid sekelskiftet arbetade ett 10-tal stenhuggare och åtskilliga biträden och hjälpare i Blomberg. Som mest var ett 40-tal personer verksamma i berget. Särskilt vid lastning av skutorna behövdes det mycket folk. Stenen transporterades från brotten ner till stranden på skottkärror "hjulabårar" eller med häst och vagn. Där lastades den via träbryggor på pråmar "prammar" som roddes ut till de på djupare vatten väntande segelskutorna, där en ny omlastning gjordes. Lastningarna av pråmar och skutor förutsatte bra väder. Stenkörslorerna och lastningarna gav viktiga arbetstillfällen och inkomster för närboende torpare, jordbrukare, drängar och fiskare. Men verksamheten var inte utan konflikter. När stenhuggarna vid ett tillfälle begärde högre ersättning för stenen och inte fick igenom detta krav strejkade de. Bolaget svarade med en lockout, som varade under lång tid. För att klara sin försörjning fick stenhugg-

arna försöka hitta användbara stenar utanför berget. Detta gav upphov till stor bitterhet och förklarar också varför man i dag ser så många mindre stenbrott och spräckta oanvändbara stenar längs stranden söder och norr om Blomberg.

Berget blir gatsten

När man hittat ett lämpligt berg och undersökt hur det lättast skulle kunna klyvas började man borra. Borrhålen slogs för hand, ofta av tre eller fyra man, två eller tre som slog med slägor och en som vred borret. När borrhålen var färdiga laddades de med krut, stubinen tändes och sprängningen skedde. Efterhand lärde man sig den s.k. remningstekniken, som ursprungligen kom från USA och som gick ut på att man innan man sprängde slog in ett nytt borr med ritsar på två motstående sidor och därmed bredare än borrhålet. När det slogs in gjordes en skåra på var sin sida om borrhålet. Skåran hjälpte till att anvisa så att stenen, när skottet gick av, sprack på ett mer förutsägbart sätt än tidigare. De på detta sätt uttagna stora blocken kunde lyftas fram med hjälp av en fast kran och spel och sedan delas i lagom stora skivor med hjälp av ett antal kilhåll, i vilka man slog in kilbleck och kilar. Skivorna delades sen i mindre bitar med släga eller kil. På en tunna fylld med skrotsten (se ovan) högs så den färdiga produkten fram. Beroende på kundernas önskemål kunde detta

vara storgatsten s.k. brosten. Av denna fanns det olika varianter; svensk, tysk, engelsk och olika storlekar och kvalitéer inom dessa grupper. De minsta gatstenarna, smågatstenen, kallades "lus". Vidare gjordes grundstenar till byggnader, grindstolpar och t.o.m. trädgårdsmöblemang i sten; det senare nog mest för stenhuggarna själva och deras familjer.

Krutkällare och stensmedja

Det krut och den stubintråd som man använde vid stembrytningen måste förvaras så att de inte kom i orätta händer. Stenhuggarna hade därför arrangerat en "krutkällare" i en skrev i berget, försett den med tunga takstenar och en stabil dörr. Platsen för krutkällaren kan fortfarande beskådas. Stenhuggarna fick själva köpa sina verktyg antingen av smederna på trakten eller av bolaget. Man behövde borrar av olika längd och diametrar, släggor, putshammare, en rad olika mejslar och kilbleck. Verktygen slets hårt och blev slöa under arbetet med stenen. Därför behövdes en smedja. Blombergsstenhuggarna hade sin smedja på sydosidsidan av berget och dit fick stenhuggarna gå med jämna mellanrum för att själva eller med hjälp av någon mera smideskunnig arbetskamrat skärpa sina verktyg. Man kan fortfarande se ruinerna efter denna "stensmedja".

Kooperativ förening

Stenhuggarna ansåg ofta att de fick för lite betalt av bolaget eller av de skeppare som köpte upp stenen och sålde den vidare till Danmark eller Tyskland. Den 18 oktober 1903 bildades därför Hallands Kooperativa Stenhuggeriförening u.p.a. Affärerna gick mycket bra och varje jul delade man ut vinsten till medlemmarna, stenhuggarna. Efter några år kunde man köpa en egen båt, galeasen "Ebba", för transport av föreningens sten. Föreningen drabbades tyvärr av en svår olycka natten mellan den 8 och 9 mars 1915. Det var på den första resan det året.

Sydsidan av Blomberg. Framför bergväggen fanns tidigare en djup tidvis vattenfylld grop från vilken man tagit sten. Efter stenhuggeriets upphörande användes den som avstjälningsplats. Den har senare fyllts igen och täckts med jord. Före stenhuggeriet gick berget här ända ut till havet.

Den gick med sten från Blomberg till Kiel. Ebba förliste med man och allt vid Grönsund i Danmark. 1923 begärde föreningen sig i likvidation. Men stenhuggeriet fortsatte. Den siste stenhuggaren i Blomberg höll på till tidigt 1950-tal. En drygt hundraårig stenhuggeriepok var slut.

Blomberg i dag

Av stenhuggeriverksamheten syns i dag bara de stora högarna av skrotsten. Alla träkonstruktioner till kranar och bodar är borta liksom lastbryggorna. Endast platsen för smedjan, den tillhörande brunnen och krutkällaren kan spåras liksom landfästena för en av lastbryggorna. Här och var ser man de borrarade hålen till de grova järndubbar med vilka kranarna var förankrade i stora sten-

block. Vad dagens vandrare nog inte tänker på är att berget på sydsidan från början gick ända ut i havet och att väst- och norrsidorna från början såg mycket annorlunda ut än i dag. På östersidan finns inte lika många brott trots att man där kunde arbeta i lä för västanvinden. Stenen var väl sämre där.

I dag är Blomberg ett stycke unik natur mitt i ett område med många åretruntboende och många sommargäster. Fler och fler fascinerar av bergets spännande historia med närbelägna skeppssättningar, kanske resterna av Bloms Borg och minnena från stenhuggartiden samt inte minst av den av berg, hav och vind präglade växtligheten. Ljungen och enbuskarna dominerar och är hårt tuktad av vindarna från nord-

"Här hittar man strandkål, strandglim, strandaster och många andra kustväxter"

väst, väst och sydväst. Där det är lå lyckas eken, björken och sälgen att etablera sig. Dessa träd blir aldrig höga och visar tydligt att det är vinden som bestämmer och varierar från den kommer. På sina håll går de gräsbevuxna ytorna ända ner till vattnet. Förutom vanliga tornbuskar finns på sjösidan, liksom så många andra ställen längs kusten, vackra buskar av vresros. Denna nyttiga och C-vitaminrika invandrare ses på många platser som ett hot mot kusternas ursprungliga flora och är i dag närmast fredlös. På Blomberg är den en vacker prydnad och inget hot mot annan vegetation. Vinden och saltskummet tuktar även den. Där växer också strandkvanne och den fridlysta strandkålen. Här finns trift och kaveldun och mellan skrotstenarna hittar man både strandglim och strandaster. I skyddade klippskrevor kan man hitta smultron och mycket annat. Man når enklast berget från norrsidan.

Parkera bilen vid Skepparstugan eller Göstas kafé. Gå söderut längs stranden och Ni hittar snart spåren av stenhuggarna i en av hav och västanvind präglad natur.

Text och Foto: Sören Mattsson, Steninge natur- och miljöförening

Strandkvanne trivs bland skrotstenen.

Bevara jordbruksmarken – för naturens skull!

Finns det något samband mellan en strävan efter att bevara jordbruksmark för framtida generationer och försök att skydda naturen? Svaret på den frågan är ett solklart JA! Situationen idag är att allt större ytor jordbruksmark exploateras i en allt snabbare takt.

Oljan håller på att sina. Förr eller senare tar den slut, och det finns inget energislag som på överskådlig tid kan ersätta den energi som oljan står för i världen idag, ca 40 %. Den orsakar stora koldioxidutsläpp när man förbränner den vilket leder till klimatförändringar. Vi måste sluta använda olja INNAN den "tar slut" (blir för dyr att hämta upp från underjorden). De negativa miljöeffekterna är dessutom stora vid produktionen, t.ex. vid oljesandsfält i Kanada.

Vi kommer att behöva jordbruksmark i framtiden för att odla energigrödor för ersätta olja och andra miljöskadliga energislag. Mycket jordbruksmark kommer att behövas. Då kan vi bibehålla en hög standard samtidigt som vi minskar risken för konflikter om energi och jordbruksmark i världen.

Den kanske största anledningen till att vi kommer behöva jordbruksmarken är egentligen helt självklar – vi behöver mat för att överleva! I världen kommer befolkningen att öka till mellan 9 och 11 miljarder från dagens 7, dvs. en ökning med 30 % till 60 %. Är det någon som tror att naturen inte kommer att få lida av detta? Den jordbruksmark som försvinner idag ersätts med ny, mindre bördig, sådan. Ofta på mycket stor bekostnad av djur och natur. T.ex. skövlas regnskog eller savann med fruktansvärda följder. Djur och växter till och med utrotas, många innan de ens blivit "upptäckta"! Sverige importerar redan idag nästan hälften av sitt livsmedelsbehov. Mycket av det kommer från Brasilien. Ett hektar mark som bebyggs eller som det anläggs väg på i Sverige innebär att

lika stor yta jordbruksmark måste tas i bruk någon annanstans i världen.

Självklart måste vi även i fortsättningen få bygga nya hus och vägar. Det finns jordbruksmark som producerar dåligt och skogsmark som har låga natur och kulturvärlden, där kan man bygga. Men viktigast av allt är att bygga smart, t.ex. på höjden och genom att ta så lite mark som möjligt i anspråk.

Det kan vara enkelt att göra stor skillnad! Bevara den goda jorden åt framtida generationer! Naturskyddsföreningen kan göra stor skillnad i denna fråga, om vi alla hjälps åt.

Mer info om att bevara jordbruksmark på: www.dengodajorden.se

Falkenbergs Naturskyddsförenings styrelse, genom Kristofer Stenström.

Alla medlemmar hälsas välkomna!

Plats
Hotell Strandbaden
Falkenberg, Halland.

Datum
15-17 juni
- riksstämma och
andra arrangemang

Anmälan
kan göras
från och med
19 mars på
hemsidan.

RIKSSTÄMMA 15-17 JUNI

Mer information hittar du på naturskyddsforeningen.se/riksstamma

Hotel Strandbaden i Falkenberg, platsen för Riksstämman 2012!

 Naturskyddsföreningen

En **rysare** i den svenska sommaridyllen!

Den kryper sakta och tvekande, som om den sökte något? Vad letar den efter? Något att äta? Knappast! Att döma av rondören är den verkligen inte svältfödd! Den är ganska rund och välfödd, rentav lite mullig. Ser ut som en röd, liten korv med ben och svart huvud. Den söker sig in mellan strån och stickor i det täta, lite fuktiga gräset. Marken är blöt, det doftar gott i den sankt ängsmarken.

Men vänta - nu händer det något! Den möter en annan liten varelse. En Myra! En liten, rödaktig myra kryper raka vägen fram till vår lilla larv. För att den lilla tjockisen är en larv, har ni naturligtvis redan gissat?

Men - vad nu? Myran ger sig på larven, öppnar käkarna och tar ett stadigt tag om larven, och bär iväg med den! Varthän? - frågar man sig. Myran knatar på, släpar på larven, som hänger där som en annan blöt vante. Myran verkar helt målinriktad och det bär iväg mellan grässtrån och gamla löv. Men vänta - nu försvinner den in i ett hål, ett myrbo! Den tar larven med sig hem, så att säga. Innan den försvinner hinner vi se att myran slickar i sig något på larvens rygg! Det här verkar ju jättekonstigt! Ett till synes, egendomligt beteende, som dock har sin förklaring.

Alkonblåvinge (hona) som lägger ägg på klockgentiana, Ugglarp. Foto Daniel Dolfe, www.dolfe.se

Det handlar om en fas i ALKONBLÅVINGENS farofyllda liv.

Alkonblåvinge, *Maculinea alcon*, är en fjäril i familjen juvelvingar. I Sverige förekommer alkonblåvingen huvudsakligen på Västkusten. I Halland har vi den på 2 eller 3 ställen. Den är mycket lokaltrogen och flyger bara på några 100-tal kvadratmeter runt värdväxten. Den är Västergötlands landskapsinsekt, inte Hallands!? Den anges på 2010 års rödlista som starkt hotad och Naturvårdsverket har tagit fram: "Åtgärdsprogram för alkonblåvinge och klockgentiana 2007-2011". I 2010 års rödlista anges den som "starkt hotad".

Alkonblåvingen lever på öppna fuktiga marker. Den har blå till violetta vingar (25-35 mm.) Hanen är klarare färgad än honan, som är mera brungrå. Som värdväxt använder den uteslutande klockgentiana, *Gentiana pneumonanthe*. Honan lägger äggen, som är vita och klotformade, ett och ett på blomknoppen eller på nedre delen av en redan utslagen blomma. Larven lever först på värdväxtens blad, men adopteras sen av en viss myra, Ängsrödmyra, *Myrmica rubra*, som bär hem den till sitt bo, där den lever av myrornas byten och av myrlarver! Så kan man väl i all anständighets namn inte göra? Skulle

det vara tacken för mat och husrum hela vintern? I gengäld utsöndrar larven ett ämne, som uppskattas av myrorna.

I myrboet ändrar larven färg, från köttfärg med svart huvud till gulvit. Den växer och förpuppas inne i myrboet. När fjärilen kläcks ur puppan måste den ta sig ut ur de trånga myrgångarna innan vingarna utvecklas, annars kan den fastna och riskerar då att bli uppäten av myrorna! Den klättrar upp på närmsta grässtrå, vingarna torkar i solen, spänns ut och en ny alkonblåvinge flyger ut över ängen!

Detta är ett av många komplicerade och fascinerande samspel mellan olika organismer i vår natur. Hur många fler finns det, som vi har en alldeles för dålig, eller ingen, kunskap om? Och där vi, i vårt oförstånd, griper in och "ställer till rätta".

Alice Berglund.

Kunskapsböcker om värmesystem och förnybar energi!

Med senaste versioner!

Värmeboken
Solvärmeboken
Solenergi

Boka föreläsning av Lars Andren

UPPSKATTADE OCH NUTTIGA FÖR KOMMUNER, FÄRTFÖRTÄGARE, PRIVATPERSONER, ARKITEKTER, ÅRSBUDGÄLLARE, M FL.

DRIVKRAFT

Bokbeställning » www.drivkraft.nu

Kretsprogram 2012

Södra Halland, Hylte, Halmstad, Falkenberg, Varberg, Kungsbacka

Det händer massor av saker i Halland! Och för att få plats här så har vi kortat ner beskrivningarna. Vill ni veta mer så kolla i kretsens program eller ring kontaktpersonen. Fullständigt program finns på länsförbundets hemsida samt på respektive krets. Tänk på att ta med fika och klä er för vandringar i skog och mark. Ofta är det samarrangemang med andra föreningar eller länsstyrelsen.

TISDAG 3 APRIL 19.00

Ekologiskt lantbruk

Besök på ekologiska mjölkgården Kull, se skylt vid vägen mellan Ringsegård och Skrea kyrka.

Kontakt: Karl-Uno Andersson 0346-513 90

LÖRDAG 14 APRIL 10.00

Årlig röjningen av naturbetesmarken Hallägret

I år med guidning och tipspromenad. Ta med grillkorv! Samling vid församlingshemmet i Söndrum

Kontakt: Ingegerd Svensson 035-346 03

SÖNDAG 15 APRIL 8.00-9.30

Fågel morgnar med Mikael Nord

Kom och bekanta dig med Getteröns unika fågelliv med fågelguide Mikael Nord. Samling vid naturum.

Kontakt: Linda Eklund 0703-925389

LÖRDAG 21 APRIL

Nationell klädbyttardag

Se hemsidan eller ring John Öder tfn 0346-206 91

SÖNDAG 22 APRIL 13.00

Skyddsvärda träd och trädmiljöer på Särö

Grova träd i villabebyggelse är värdefulla för den biologiska mångfalden. Samling Parkeringen Särö Västerskog naturreservat.

Kontakt: Maria Bergenstjerna tel. 0703-434126

SÖNDAG 22 APRIL LÄNSSTÄMMA

För program se sista sidan!

ONSDAG 25 APRIL 18.00

Våfflor på Hökhult

Vi börjar med en kort vandring ut mot Lagaoset och lyssnar på vårfåglar och avslutar i Hökhultsstugan med våfflor.

Kontakt: Kerstin Seger 0430-17432.

LÖRDAG 28 APRIL 10.00

Aktivitetsdag för stora som små vid Björkelund

Glöm inte fikakorg och stövlar! Samling vid Björkelund 2 km väster om Simlångsdalen (skyltat från väg 25).

Kontakt: Stefan Anderson 035-22 13 39

LÖRDAG 28 APRIL KL. 10.00

Ödegärdet för stor och liten

Upplev Ödegärdet med händerna. Vi skapar av naturföremål. Sen grillar vi pinnbröd nere vid sjön. Ta med något att dricka och sittunderlag. Vi håller på ca tre timmar. Samling vid grusparkeringen.

Kontakt: Gunilla Kabell 070-600 34 18

SÖNDAG 29 APRIL 8.00

Vårfåglar på Svängehallar och Onsala Sandö

Ta med kikare och följ med Rolf Persson 0300-63351 på en vandring i en delvis kuperad terräng. Samling Rörviks campingplats parkeringen

SÖNDAG 29 APRIL 8.30

Bussresa till Nordens Ark

Subventionerad bussresa till Nordens Ark i Bohuslän. Inträdet kostar 180 kr för vuxen och 60 kr för barn 5 till 17 år. Anmälan till: Lena Berglund tfn 0704-24 62 90 senast den 22 april.

ONSDAG 2 MAJ 18.00

Gamla åkrar i Osbecks bokskogar

Samling på mellersta parkeringsplatsen inne i reservatet (avfart vid Hasslövs idrottsplats).. Här finns stora arealer forntida åkermark, gravar, skålgropsstenar mm. Historiskgeografen Pär Connelid leder oss där vi studerar "årsringarna" på marken.

Kontakt: Pär Connelid 070-200 07 78

ONSDAG 2 MAJ 17.00

Vandring Torup

Vi går leden runt Bosgårdsfallet och vidare till Bökås och Sveriges grövsta gran. Vid Högaström besöker vi de 150 m höga vindkraftsverken. Samling vid Reimes i Torup.

Kontakt: Bertil Holmén 0345-13012.

LÖRDAG 5 MAJ 14.00

Naturvård i praktiken

Fagning på Skattagårds naturreservat i Sörby. Tag med kratta eller räfsa om du har. Se skylt vid vägen i Sörby söder om Vessigebro. Vi bjuder på fika.

Kontakt: John Öder 0346-206 91

LÖRDAG 5 MAJ 10.00-15.00

Skärfläckans dag på naturum Getterön

Föredrag, utställning och guidningar. Mer info se www.skärfläckansdag.se

LÖRDAG 5 MAJ 14.00-16.00

Brunnsbackadagen

Klockan två går hyveln igång, klockan halv tre kvarnen, klockan tre går sågen igång och klockan halv fyra släpps vattnet och spelmännen tar upp kvarnhjulens vals.

Arrangör: Brunnsbacka-stiftelsen

MÅNDAG 7 MAJ 18.30

Årekärrslunden när gulsippa och vätteros blommor

Se blåsippor, smånunneört och många andra vårblommor under lövträden. Jan Kuylensstierna 0730-630049 och Ulla Åshede 0300-29619 leder en vandring. Samling vid Reservatsparkeringen som ligger strax öster om Billdals kyrkogård.

ONSDAG 9 MAJ 18.30

Trönninge ängar med en kunnig guide

Besök en av Hallands finaste fågellokaler. Fika och svar på allehanda frågor prioriteras. Samling vid gömslet på Trönninge ängar.

Kontakt: John Strand 070-843 82 18

LÖRDAG 12 MAJ 10.00-12.00

Västra Getterön Gubbanäsan

Försommarvandring bland trift och styvmorsviol men även en och annan fågelobservation. Ta vattentäta skor eller stövlar om det är blött mellan tuvorna. Ledare: Christer Andersson 0705-757143. Samling på parkeringen 5:e vik, Getterön.

LÖRDAG 12 MAJ 10.00

Försommarcyckling i Halmstadnaturen.

Vi åker norrut mot Haverdal och gör flera intressanta stopp längs vägen. Räkna med en tur på cirka 5-6 mil. Samling på parkeringen vid ICA Maxi Flygstaden.

Kontakt: Martin Lindqvist 0736-27 19 83

SÖNDAG 13 MAJ 8.00-9.30
Fågelmorgan med Mikael Nord
Samling vid naturum Getterön

LÖRDAGEN 12 MAJ 9.00-12.00.
Växtloppis Konsumtorget, Hyltebruk
Kom och fynda bland fina växter. Här finns många tåliga perenner att välja bland. Inlämning av växter sker innan lördagen och växterna skall vara i kruka eller annan förpackning och märkta med växtens namn.
Kontakt: Karin Fagnäs 0345-10965,

SÖNDAG 13 MAJ 15.00
Hedens växter på Mästocka ljunghed
Samling på reservatets parkering. Följ med på två timmars lätt vandring över ljungheden i Mästocka. Vi njuter av mossor och hårginst, två arter som gynnas av ljungheden. Högst upp på heden finns en bra fikaplatz med en fin vy över heden.
Kontakt: Kill Persson 070-321 62 22

SÖNDAG 13 MAJ 14.00
Kika på och håva småkryp i Lygnern: aktivitet för våra yngre medlemmar!
Titta på och försök håva upp kända och okända småkryp som döljer sig bland sand, stenar och växter. Stövlar, oömma kläder, och ev. torrt ombyte kan vara bra att ha med sig. Ta gärna med egen håv eller dylikt. Samling Naturum Fjärås Bräcka.
Kontakt: Jonas Örnberg 0704-157900

SÖNDAG 13 MAJ 10.00
Klockgrodor i Mölle
Samling på Tivolitorget för samåkning. Vi åker till Mölle fålad för att lyssna och se på klockgrodor. Med kikare kan man studera grodorna närmare. Vi kan också skåda fåglar i området.
Ansvarig: Tommy Westdahl 0430-31111.

SÖNDAG 13 MAJ 10.00
Sinnesvandring i Ödegärdet
Vi vandrar genom nyutsprungen bokskog där vi upplever naturen med alla sinnen. Med hjälp av avkopplande övningar stannar vi upp och upptäcker detaljerna i landskapet. Medtag sitt-underlag.
Kontakt Gunilla Kabell 070-6003418
Samling vid grusparkeringen.

MÅNDAG 21 MAJ 18.00
Stadsparken i vårskrud
Samling vid Lingårdens parkering. Vi gör en vandring i Laholms stadspark för att se

den fantastiska vårblomningen i Woodlandet under Stefan Perssons ledning.
Kontakt: Gunnar Gullander 0430-20467.

ONSDAG 23 MAJ 18.30
Kulturhistorisk vandring Bästås
Samling, Bästås, vägen mot Unnaryd från Hylte.
Kontakt: Bertil Holmén 0345-13012.

TORSDAG 24 MAJ 19.00
Strandpromenaden 100 år
Kulturhistorisk vandring från Tullhuset till Kustsanatoriet. Guide: Christina Andersson-Wiking. Samling framför Tullhuset.
Kontakt: Birgitta Flysjö, 0702-82 15 10

SÖNDAG 27 MAJ 7.30-9.00
Fågelsångsvandring
Kom och lyssna till vårens fågelsång på Getterön under ledning av fågelguiden Mikael Nord. Samling vid naturum Getterön.
Kontakt: Linda Eklund, 0703-925389

LÖRDAG 2 JUNI 11.00
Mårås naturreservat
Blomstervandring under bokarnas tak. med botanisten Semir Maslo 0371-326 30. Reservatet innehåller ett av de större sammanhängande bokbestånden i Hallands inland. Samling reservatets parkeringsplats.

SÖNDAG 3 JUNI
Källstorps våtmark
Guidad rundvandring i Källs-torps våtmark, belägen mellan Carlsbergs bryggeri och motorvägen, se skylt vid väg 150. Kontakt Karl-Uno Andersson 513 90. Mer info se hemsidan.

TISDAG 5 JUNI
Världsmiljödagen
Årets tema är havet. För utförligare program se kretsarnas hemsidor

TISDAG 5 JUNI 20.00
Naturnatta vid Döda fallen
i Yngeredsfors. Vi följer natur/kulturstigen, som har ett rikt växt- och djurliv. Grillar och bakar pinnbröd. Kretsen bjuder på korv att grilla men tag med egen dricka. Kör Askome mot Gällared ca: 5 km.
Kontakt: Margareta Bengtsson 205 23

TISDAG 5 JUNI 18.30
Gör en praktiskt insats för vår landskapsblomma!

I ett f.d. grustag i Åled rycker vi bort trädplantor för att gynna hårginsten. Samling vid Sjömanskyrkan i Halms-tad 18.00 eller vid Åleds grustag 18.30
Kontakt: Bruno Toftgård 035-36204

LÖRDAG-SÖNDAG 9 – 10 JUNI
Kinne-kulle
Tvådagars bussresa tillsammans med geologiska klubben i bästa orkidétiden. Övernattning på vandrarhem. Kinne-kulle är en verkligt hotspot för både botanister och geologer. Vi kommer även att besöka ett par lokaler på Billingen. Begränsat antal deltagare. Pris 700 kr inkl buss, boende, frukost och guider. Anmälan senast 23 april till Lennart Dahlström 035-40234 eller Bruno Toftgård 035-36204.

SÖNDAG 10 JUNI 8.00-9.30
Fågelmorgan med Mikael Nord
TISDAG 12 JUNI 18.30
Besök i en av landets vackraste trädgårdar Vargaslätten
Föranmälan. Samling vid grindarna till parken kl 18.30.
Kontakt: Carl-Bertil Svensson 035-70482

TISDAG 12 JUNI 18.00
Näsbokrok botanisk vandring
Vi vandrar efter stranden över klipporna norrut och letar efter fjällnejlikor.
Kontakt: Jan Kuylentierne 0730-630049
samling vid reservatets parkering

ONSDAG 13 JUNI 17.00
Kulturhistorisk vandring Kråkås
Samling vid vägskälet Kråkås på vägen mellan Nyarp-Landeryd. Vandra förbi där gelbgjutare Bergendal bodde, ruiner av en by i Kråkås, genom sköna bokskogar med utsikt över Kråkåssjön och Skärsjön.
Kontakt: Bertil Holmén 0345-13012.

LÖRDAG-SÖNDAG 16-17 JUNI
Riksstämman på Strandbaden i Falkenberg
Besöka stämman eller delta i exkursioner som anordnas i anslutning till stämman. Mer info på Naturskyddsföreningens hemsida.

LÖRDAG 16 JUNI 11.00
Lintalund naturreservat
Ängen och skogens blomster. Vi vandrar genom ett ålderdomligt kulturlandskap. Samling på reservatets parkeringsplats. Guide: Semir Maslo 070-9186048

SÖNDAG 17 JUNI
De vilda blommornas dag
– Utflykter över hela Halland

VESSINGSJÖN 10.00

Samling vid Veinge idrottsplats. En vandring på kullarna vid Vessingsjön. Medtag matsäck.

Guide: Lars-Erik Magnusson 035-40154 och Sven-Erik Jönsson 0430-25006.

ÄSKHULT 10.00

Botanisk vandring på ängar och utmarker. med Jan Kuylen-stierna 0730-630049) i lätt till medelsvår terräng. Medtag stövlar. Samling Bytorget i Äskhult

YTTRA BERG 14.00 OCH NETAS BERG 18.00

Yttraberg i Gällared. med Anita Skantze och Netas berg vid Skrea Strand med Nils-Gustaf Nilsson.

Kontakt: Alice Berglund 0346-819 93.

JANSBERGS HEMBYGDSGÅRD. 10.00

Guider är och Bengt i Stenshult och Margit Andersson. Tag med fika och flora om du har.

MÅNDAG 18 JUNI 10.00

Natur- och kulturvandring

Vi tittar både på blommorna som trivs vid kusten, vanliga som ovanliga och den kulturhistoriska miljön. Samling på parkeringen vid Barnens badstrand. Kontakt: Birgitta Rödström 0706-677159

MÅNDAG 18 JUNI 18.30

Naturens krafter vid havet vid Vallbergavägen Skummeslövsstrand

Vid havet pågår ett ständigt skådespel. Vi går längst dykanten och ser vad som händer.

Kontakt: Margareta Lindgren 0430-15273

TISDAG 26 JUNI 18.00

Särö Västerskog

Botanisk vandring vid strand och skog. Strandpromenaden är stenig men har mycket intressant att erbjuda.

Kontakt Jan Kuylenstierna 0730-630049
Samling vid reservatets parkering.

LÖRDAG 30 JUNI 10.00-13.00

Småkrypsvandring naturum Getterön

Följ med på småkrypsvandringar i omgivningen kring naturum Getterön. Efter vandringen tittar vi närmare på småkrypen i en stereolupp. Samling vid naturum Getterön.

Kontakt: Linda Eklund 0703-925389

LÖRDAG 30 JUNI 10.00

Ramhultafallet – Vattenfall och ormbunkar

Botanisk vandring från vattenfallet till Buarås, utefter branter där det växer västkustros och ormbunkar. Följ med guiden Jan Kuylenstierna 0730-630049
Samling reservats-parkeringen

LÖRDAG 30 JUNI 10.00

Humlor, trollsländor och fjärilar

Äskhult hyser en stor mångfald av växter som gör att även insektslivet är rikligt. Erik Hansson kommer att visa dessa spännande varelser som förgyller lufthavet. Samling Bytorget Äskhult. Kontakt: Rolf Persson 0300-63351

LÖRDAG 7 JULI 22.00

Nattfjärilar

De flesta fjärilar är nattaktiva och oansenligt färgade men i högsta grad en fascinerande grupp. Magnus Unger kommer under kvällen och natten visa hur man fångar dessa nattens skönheter. Samling vid Naturum Fjärås Bräcka. Kontakt: Rolf Persson 0300-63351

SÖNDAG 8 JULI 13.00

Eco-vandring i Killhult

Samling hos Evy o Lars Schale i Killhult 1 mil öster om Våx-torp. Samåkning från Tivointorget kl. 12.30. Vi pratar biologisk mångfald och ekomjolk samt vandrar en runda på ca 4 km dels över en mosse och dels längs med en gammal kyrkväg. Lämpligt med stövlar. Kontakt: Lars Schale 0430-31118.

SÖNDAG 8 JULI 14.00

Naturfotografering

Samling vid ICA Vessigebro. Fokus på naturen med Ingemar Alenäs, upplev ängens mångfald med kamera. Vid intresse ev uppföljande träff med bildvisning. Kontakt: John Öder 206 91

SÖNDAG 15 JULI 11.30-13.00

Fågel och fjärilsvandring

Det är inte bara människor som uppskattar fjärilar Det gör även många fåglar som lätt snappar åt sig oskyddade feta fjärils-larver. Följ med Mikael Nord på spaning. Samling naturum Getterön Kontakt: Linda Eklund 0703-925389

TISDAG 17 JULI 18.30

Sångvandring med vokal- ensemblen Voizone

Samling i södra delen av reservatet vid p-plats Hökafältet. Tillsammans med kören Voizone går vi en kortare van-

dring i strandskogen på Hökafältet. Ibland stämmer vi in i en vandringslåt när vi går, vid andra tillfällen sitter vi och njuter av sången som förstärker vår naturupplevelse i sommarkvällen. Karin Hernborg berättar om naturreservatet. Ta med fika och filt. Vandringen avslutas nere vid havet med sång vid vattenbrynet och kanske ett dopp i kvällssolen Kontakt: Ulf Bjerstaf tel. 0703-16 04 16

LÖRDAG 21 JULI 10.00-11.30

Småkrypsvandringar

Naturum Getterön.

SÖNDAG 22 JULI 11.00

Tira öar, Bolmen

Samling på parkering i Tiraholm. Vi far i båt över Bolmen till naturreservatet Tira öar där vi gör strandhugg i den skyddade naturen. Vid en lägereld på Storö berättar medeltidslegenden Ebbe Skammelson om sina umbäranden på Bolmen. Turen avslutas ca kl 16. Ta med kikare, fika eller grillkorv.

Kontakt: Gunilla Kabell 0706-87 25 86
Båtagift.

Föranmälan: gunilla.kabell@gmail.com eller via tel: 0706-003418.

LÖRDAG 28 JULI KL 9.00

Slåtter i Jansbergs hembygdspark

Arrangör: Långaryds Hembygdsförening.

MÅNDAG 30 JULI KL. 18.00

Vindrarps nya naturreservat.

Samling på gården Bergs gårdsplan i Vindrarps eller samåkning från Tivointorget kl. 17.15. Vi presenterar den östligaste delen av det nybildade stora reservatet, som utgörs av äldre artrik ädellövskog, lövsumpskog, bäckdälder och naturbetesmark.

Guider är Lars-Erik Magnusson 035-40154 och Sven Erik Jönsson 0430-25006.

LÖRDAG 4 AUGUSTI 10.00-11.30

Småkrypsvandring

Naturum Getterön.

SÖNDAG 5 AUGUSTI 14.00

Penttis ö och konstnärskolonin

Samling på parkeringen vid Gällareds kyrka kl. 13.45. Information om den sk konstnärskolonin. Vi tar oss även ut till kretsens ö i Tjärnesjön, där vi dricker medhavt kaffe.

Kontakt: Per Sjövall tfn 508 14

Guidade vandringar i våra naturreservat!

LÄNSSTYRELSEN
HALLANDS LÄN

Gratis och hälsosamt

Länsstyrelsen i Halland satsar även i år på vandringar med naturguider i våra naturreservat. På programmet finns en härlig blandning av mer än 100 promenader spridda över hela länet. Vandringarna är gratis och tanken är att fler hallänningar och turister ska upptäcka våra fina naturreservat. Det finns speciella turer som passar barnfamiljen, t ex vandringar då man kommer att stöta på olika naturväsen och historiska figurer.

Alla vandringar finns med i broschyren "Guidade vandringar i Hallands natur- och kulturresevat". Den

kommer att finnas på våra turistbyråer, bibliotek och hos länsstyrelsen. Läs mer på Länsstyrelsens hemsida www.lansstyrelsen.se/halland under "Djur&natur" där kan man även prenumerera och få påminnelser via e-post eller SMS.

Välkommen ut!

HG Karlsson, samordnare för vandringarna

Här är ett litet urval av guidade vandringar 2012

DATUM	TID	NATURRESERVAT	KOMMUN
MÅNDAG 16 APRIL	KL 18.00	YTTRA BERG	FALKENBERG
FREDAG 20 APRIL	KL 19.00	ALENÄS	HALMSTAD
SÖNDAG 22 APRIL	KL 13.30	SKOGSBO	VARBERG
LÖRDAG 28 APRIL	KL 11.00	VIRSEHATT	HALMSTAD
LÖRDAG 28 APRIL	KL 13.00	NÄSBOKROK	KUNGSBACKA
ONSDAG 2 MAJ	KL 18.00	OSBECKS BOKSKOGAR	LAHOLM
SÖNDAG 13 MAJ	KL 14.00	YTTRA BERG	FALKENBERG
SÖNDAG 10 JUNI	KL 14.00	BJÖRSÅKRA/BÖLINGE	LAHOLM
LÖRDAG 7 JULI	KL 18.00	STENSJÖSTRAND	FALKENBERG
SÖNDAG 12 AUGUSTI	KL 14.00	BLÅALT	LAHOLM
SÖNDAG 19 AUGUSTI	KL 11.00	GASSBO	HYLTE
SÖNDAG 2 SEPTEMBER	KL 14.00	HAVERDAL	HALMSTAD
SÖNDAG 16 SEPTEMBER	KL 07.00	SÖNNERBERGEN	KUNGSBACKA
SÖNDAG 16 SEPTEMBER	KL 10.00	NÄSNABBEN	VARBERG
LÖRDAG 22 SEPTEMBER	KL 19.00	TOPPBJÄR/BEXELLS STENAR	VARBERG

Trift, foto Thomas Andersson, ur boken Tidvatten, dagbok från Kattegatts kust

Naturresevatet Grimsholmen är ett öppet kusthedlandskap, där botaniskt intressanta strandängar, kombineras med klippor och sandstränder. Här återfinns den vanliga strandängsfloran, men även mer sällsynta arter. På våren kan man få se sträckande änder, ejder och även prachtejder. Foto: Alice Berglund.

Hallands Naturskyddsförening inbjuder till Länsstämma 2012

Söndagen den 22 april
på Ringsegårdens Konst & Kafe'
Skrea, Falkenberg, 0346-50160

Bild, Ringsegården Foto: Ringsegården Konst & Café.

Program

- 09.00 Samling med välkomstfika.
- 10.00 Länsstämma med förhandlingar.
- 12.00 Lunch, länsförbundet bjuder.
- 13.00 Utflykt till Grimsholmen.
- 15.00- 15.30 Kaffe och avslutning.

Vägbeskrivning från E6

Avfart 49 (vid Laxbutiken)

Kör ca:2km mot Falkenberg, Skrea strand

Sväng vänster mot Skreastrand första refugen kör ca:2,5km

Sväng mot Grimsholmen, Ringsegården ca:1km

Ombud utsedda av kretsarna ombuds att anmäla sig till:

Tommie Fagerberg, 035-39571,

e-post: tommie.fagerberg@naturskyddsforeningen.se
minst 14 dagar före stämman.

Länsförbundet betalar ombudens resa.

Kretsarna får sända ombud till stämman i förhållande till
antalet registrerade medlemmar

i kretsen vid årsskiftet 2011/2012 enligt följande:

100 – 199 medlemmar = 4 ombud

200 – 499 medlemmar = 5 ombud

500 – 999 medlemmar = 6 ombud

1000 eller fler = 7 ombud

Förening inom Halland, ansluten till Naturskyddsföreningen, äger rätt att sända ett ombud.

Varje ombud har en röst. Om ombudet får förhinder inträder suppleant.

Enskild medlem har yttrande- och förslagsrätt vid stämman.

Motioner

Medlem, krets eller ansluten förening kan lämna motioner till länsstämman. Motioner skall vara styrelsen tillhanda senast 21 dagar före stämman.

Skicka till ordf.

Tommie Fagerberg Jordflyvägen 5, 313 50 Åled

Anmälan till lunch senast den 12 april till:

Alice Berglund,

Tel. 0346-81993, e-post: alice.berglund@swipnet.se

Naturskyddsföreningen i Falkenberg och styrelsen i Hallands Naturskyddsförening hälsar alla medlemmar hjärtligt välkomna!